

JE LI IKAD ITKO STAO U KARLOVCU?

Antonija Capan, Karlovac

Matka 23 (2014./2015.) br. 89

Stvarno nema razloga da ne stanete u Karlovcu pa tekst koji slijedi smatrajte službenom pozivnicom da zaronite u jednu od četiri rijeke, da se odmorite u jednom od brojnih parkova, prošetate Promenadom i posjetite Trg bana Josipa Jelačića (da, da, i Karlovac ga ima). Prije toga, pročitajte još neke od razloga zašto ne bi bilo loše stati u Karlovcu.

Karlovac je grad u središnjoj Hrvatskoj, 56 km jugozapadno od Zagreba i 130 km sjeveroistočno od Rijeke. Smješten je na dinarskom rubu Panonske nizine, a upravo s karlovačkog područja počinje bregovit i planinski dio prema Mediteranu. Nalazi se na raskrižju važnih cestovnih i željezničkih pravaca iz Zagreba prema Rijeci i Splitu.

Povijest

Nastao je sa svrhom obrane od turskih osvajača. Naime, zapovjedništvo hrvatske Vojne krajine predložilo je gradnju nove tvrđave u središnjoj Hrvatskoj sredinom 16. stoljeća. No, poticaj gradnji dao je tek **nadvojvoda Karlo II. Habsburg**. Odlučeno je da se tvrđava izgradi blizu ušća Korane u Kupu podno srednjovjekovne gradine Dubovac, na posjedu velikaške obitelji Zrinskih. U čast osnivača nazvana je **Karlstadt**. Grad Karlovac zna točan datum svog „rođendana“, to je 13. srpnja 1579. godine. Toga je dana započela izgradnja karlovačke tvrđave. Karlovac je podignut kao idealni renesansni grad u obliku šesterokrake zvijezde.

Zadatak: Koji je rođendan grad Karlovac proslavio 2014. godine?

Tvrđava je imala zemljane bastione (kule) i bedeme ojačane ogradom od balvana, a kasnije kamenim zidom. Okruživao ju je opkop dubok šest metara u koji se tijekom opasnosti puštala voda iz Kupe.

Turska vojska se 9 puta (posljednji put 1672. godine) „zalijetala“ do Karlovca, ali ga nikada nije osvojila. Prema legendi, tome je navodno pripomoglo i to što je prvi temelj Karlovca položen „...13. srpnja 1579. na dan sv. Margarete, na devet stotina turskih glava...“

Kruti vojni propisi bili su kočnica gospodarskom razvitku grada budući da su onemogućavali slobodan razvoj trgovine i obrta. Nezadovoljni takvim ograničenim položajem, građani Karlovca zahtijevali su od kraljice Marije Terezije da Karlovac proglasi slobodnim gradom i u njemu uvede civilnu upravu.

Nakon dugogodišnjih zahtijevanja građana Karlovca, Hrvatski sabor je na zasjedanju održanom 25. veljače 1770. godine tražio da se Hrvatsko primorje vrati Hrvatskoj, a Karlovac proglašuje slobodnim kraljevskim gradom i pripoji civilnoj Hrvatskoj. Poslije dugih rasprava kraljica Marija Terezija svojim je otpisom od 9. kolovoza 1776. godine odlučila da se Karlovcu dade položaj slobodnoga grada. Godine 1763. izabran je prvi gradski magistrat, a dvije godine poslije osnovana je i karlovačka Gimnazija. Carica Marija Terezija proglašava Karlovac slobodnim kraljevskim gradom, a car Josip II. izdaje 1781. godine Povelju o privilegijama slobodnog kraljevskog grada s grbom.

U 18. st. i u većem dijelu 19. st. Karlovac će postati najvažnijim trgovačkim gradom između Jadranskog mora i Podunavlja. Grade se ceste: **Karolinska cesta** Karlovac – Rijeka (105.6 km), **Jozefinska cesta** Karlovac – Senj (112 km) i **Lujzijanska cesta** Karlovac – Rijeka (140 km).

Zadatak: Ivan i Marko žele otići do Rijeke. Ivan želi ići Karolinskom cestom, a Marko Lujzijanskom. Dogovorili su se da će se naći na riječkom Korzu točno u 12 sati. U koliko sati treba krenuti Ivan ako želi voziti brzinom 60 km/h, a kolikom brzinom treba voziti Marko ukoliko želi da njegovo putovanje traje jednako kao i Ivanovo?

Krajem 18. st. Karlovac je proživljavao svoje prvo „zlatno doba” gospodarskog rasta, a sredinom 19. st. svoje drugo „zlatno doba” procvatom lađarstva na Kupu. **Tada bio najbogatiji grad u Hrvatskoj, gdje su za kartanja „lule desetačami palili”.**

No, s dovršetkom pruge Zagreb – Karlovac – Rijeka (1873.) većina robnog prometa obavlja se bržom i jeftinijom željeznicom. Niti rastuća industrija neće gradu vratiti staru moć i slavu, ali će potaknuti doseljavanje brojne radne snage. Grad se 1903. sjedinjenjuje s općinama Banija i Švarča te tvori tzv. Veliki Karlovac. **Električnu rasvjetu Karlovac je dobio 1908. godine iz vlastite hidroelektrane na Kupu u Ozlju, koju je konstruirao Nikola Tesla. Po tome je drugi grad u Hrvatskoj.**

Na samom početku 20. st. Karlovac je prema broju stanovnika i gospodarskom potencijalu bio treći grad u Hrvatskoj. Razdoblje od 1941. do 1945. godine bilo je jedno od najtežih u povijesti grada. Nakon rata, zbog velikog priljeva ruralnog stanovništva, stvara se novo lice grada. U 20. st. obrtnički grad pre-

tvara se u grad industrije i privrednog privređivanja, u grad živih društvenih, političkih i kulturnih događanja. Tijekom Domovinskog rata velike su bile ljudske žrtve, a i grad je pretrpio ogromnu štetu, osobito njegovi južni dijelovi.

Prošećimo gradom...

Karlovac je, prema konačnim rezultatima popisa stanovništva iz 2011. godine, deveti grad po broju stanovnika u Hrvatskoj, s **55.705 stanovnika** na 402 km².

Zadatak: Kolika je prosječna gustoća naseljenosti grada Karlovca?

Karlovac je smješten u međuriječju četiriju rijeka - Korane, Kupe, Mrežnice i Dobre, po čemu je dobio naziv „**Grad na četiri rijeke**”. Najdulja od njih, rijeka Kupa, izvire u nacionalnom parku Risnjak, između šumovitih brda i bujnih dolina. Dolaskom u Karlovac u nju utječu Korana, Mrežnica (koja prvo utječe u Koranu) i Dobra, a tako ojačana Kupa dalje nas vodi sve do Siska gdje se spaja s rijekom Savom. Najveća misterija je zašto ta rijeka, koja izvire samo 30-ak kilometara od Jadranskog mora, teče u sasvim suprotnome smjeru (prema unutrašnjosti), kao niti jedna druga rijeka na svijetu (!).

Tu je i Mrežnica – lijepa, mlada, svježja i najzelenija zelena rijeka koju ste ikada vidjeli. Dobra ima nadzemni i podzemni tok, a teče između brda obraslih zelenim šumama. Nakon što u Ogulinu ponire, ponovo izvire nedaleko od HE Gojak gdje, pojačana vodom iz hidroelektrane, postaje divlja i uzbudljiva. Rijeka Korana, kao nastavak Plitvičkih jezera, dolaskom u Karlovac teče kroz gotovo sam centar grada, gdje je vrlo pitoma i blaga, pa je baš u njoj mnogo djece naučilo plivati i družilo se uz razne igre na vodi. Koju god od ovih rijeka odaberete za kupanje, neće te pogriješiti (autorica članka predlaže Mrežnicu kao prvi izbor).

Zadatak: Duljina rijeke Mrežnice iznosi 64 km. Kolike su duljine Korane, Kupe i Dobre ukoliko je Mrežnica 4.62 puta kraća od Kupe, iznosi 47.6 % duljine rijeke Korane, a od Dobre je kraća za 43.9 km?

Osim po četiri rijeke, Karlovac je poznat i po svojim parkovima, stoga nosi naziv „grada parkova”. Za takvu ocjenu „zaslužna” su tri lokaliteta. Prvi je **PRO-MENADA** – „zeleni prsten” oko nekadašnje Tvrđave Karlovac, drugi je **KO-RANSKI PERIVOJ**, i treći, koji je vremenski prvi osmišljen, **ALEJA PLATANA**.

Promenada (šetalište oko šanaca – „zeleni prsten“) prva je sastavnica karlovačkog identiteta. Nastala je sredinom 19. st. tako što je uz rub šanaca posaden drvodred divljeg kestena. Time su, u vrijeme kada je grad izgubio funkciju tvrđave, naglašeni obrisi „zvijezde“ (tvrđave) unutar koje se nalazio grad. Iako su gradski bedemi srušeni (kraj 19. i početak 20. st.), a neki od šanaca i zatrpani, Promenada je do danas ostala najvidljiviji trag povijesne funkcije, a ujedno i jedinstvena šetnica koja kao šesterokraka zvijezda opasuje grad. Sveukupna duljina Promenade je oko 2500 m. Laganim hodom može se obići za manje od jednoga sata.

Zadatak: Kolikom brzinom moramo hodati Promenadom da bismo je obišli za 45 minuta?

Dok šćete Promenadom, ne bi bilo loše posjetiti neke od značajnih građevina.

Najstarija sačuvana zgrada (iz oko 1630.) je kurija karlovačkog generala Vuka Frankopana na Strossmayerovom trgu. U njoj su vjenčani Vukova kći Katarina i Petar Zrinski, kasnije ban Hrvatske. Zgrada je sjedište Gradskog muzeja sa zbirkom od 18 000 predmeta. U Zvijezdi (povijesna jezgra Karlovca) se nalazi i **najstarija glazbena škola u Hrvatskoj**, otvorena 1804. Karlovac je **prvi u Hrvatskoj (1858.) imao pjevačko društvo Zora**. Zori u čast sagrađen je 1892. „hram kulture“ Zorin dom, danas Gradsko kazalište. Tik do njega je kino Edison, **prvo namjensko kino u Hrvatskoj (1920.)**.

Kad ste već u Karlovcu, svakako otidite do **starog grada Dubovca**. Slikoviti dvorac iz 13. stoljeća predstavlja jedan od najljepših i najbolje sačuvanih spomenika feudalnog graditeljstva Hrvatske koji je bio u vlasništvu mnogih značajnih velikaških obitelji Zudar (1387. – 1426.), Frankopan (1442. – 1550.) i Zrinski (1550. – 1578.). Danas Dubovac predstavlja atraktivno turističko izletište, posebno u periodu održavanja Sajma vlastelinstva, kada vas posjet starom gradu seli u prošlo vrijeme, vrijeme vitezova, osvajačkih napada

Turaka, vrijeme lukova, strijela i mačeva, gatar a i krvnika. Ako vas već ne zanima povijest i stari dvorci, posjetite ga barem da pogledate Karlovac iz jedne druge perspektive jer se upravo s Dubovca nudi najljepši pogled na grad.

Nemojte se iznenaditi ako u šetnji gradom na pročeljima zgrada uočite natpise s informacijama o tome tko je u njima živio jer su mnogi poznati Hrvati rođeni baš u Karlovcu, tu su pohađali školu ili bili zaposleni u nekom od tada važnih mjesta u gradu. U ovome su gradu rođeni **Fran Krsto Frankopan**, **Dragojla Jarnević**, **Vjekoslav Karas**, **Maksimilijan Vrhovac**... U Karlovcu je **Ivan Mažuranić** radio kao gimnazijski profesor, kasnije i odvjetnik, a zanimljivo je da je prvo javno čitanje Mažuranićeva epa bilo baš u Karlovcu 1847. godine.

Gimnaziju Karlovac pohađali su **Antun i Stjepan Radić**, **braća Seljan**, **Ivan Goran Kovačić**, **Slavko Mihalić**, ali i slavni znanstvenik **Nikola Tesla** čiji se školski dokumenti još uvijek čuvaju u gimnaziji. Neke od zanimljivosti vezane uz njegovo školovanje su činjenica da je bio ukoren zbog loše ocjene iz matematike (ocjena je do kraja godine bila ispravljena, a vjerojatno je bila posljedica duže bolesti) te da se dva puta skoro utopio u Korani. Jednom je zaronio ispod pontonskog mosta, a kada nije mogao izroniti (a ponestajalo mu je zraka), sjetio se da mora biti zraka između vode i dasaka mosta pa se tako spasio. Drugi put je nabujala rijeka bila jača nego što je on mislio pa se spasio tako što se prisjetio dijagrama hidrauličnog tlaka (tlak tekućine u pokretu razmjernan je prostoru na koji djeluje). Sjetivši se toga, okrenuo se na stranu i uspio doplivati do obale.

Ovime završavamo kratki obilazak grada jer nema smisla da vam odmah otkrijem sve njegove tajne. Karlovac vam može ponuditi još mnogo toga, samo mu dajte priliku da vas uvede u svoju bogatu povijest, šaroliku sadašnjost i svijetlu budućnost. Neka vam on obavezno bude jedna od usputnih stanica sljedeći put kada budete prolazili kroza nj. Sigurno nećete požaliti!

Literatura:

1. N. Jadrić, *Poznati bivši učenici*, <http://www.gimnazija-karlovac.hr/poznati-bivsi-ucenici/antun-radic>, (10.10.2013.)
2. N. Jadrić, T. Mihaljević, *Nikola Tesla*, <http://www.gimnazija-karlovac.hr/ucenici/nikola-tesla>, (10.10.2013.)
3. G. Majetić, *Legende Karlovačke županije*, <http://udruga-kameleon.hr/tekst/2149/>, (10.10.2013.)
4. Grad Karlovac, <http://www.karlovac.hr/default.aspx>, (10.10.2013.)
5. Karlovac, <http://www.karlovac-touristinfo.hr/?l=h>, (10.10.2013.)

